

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZIBEK

Mayramgül DIYKANBAYEVA*

Öz

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında Türkistan'da yaşayan bütün Türk boylarının yaşantısında siyasi, sosyal ve iktisadi yönden büyük değişimler olmuştur. Bu dönemler halk arasından çıkan, halkın durumunu açıkça anlatan halk şairlerinin eserleri, Sovyetlerin yürüttüğü politikalarından dolayı "gerici şairler" olarak yasaklanmıştır. Bunlardan biri de Kırgız halk şairi Kazıbek'tir. Büyük bir İmparatorluk olan Sovyetler Birliği dağılana kadar Kazıbek'in şiirleri yasaklanmış, hatta adının bile anılması suç olmuştur. Ancak tüm yasaklamalara rağmen Kazıbek'in şiirleri halk arasında okunmaya devam etmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Kazıbek sadece halk şairi olmamış, dönemin aydın insanlarından biri olmasıyla da dikkat çekmiştir. Özbekistan'ın Taşkent şehrinde aldığı dinî eğitimi, Rusya'nın Petersburg şehrinde aldığı Rusça eğitimiyle dönemin önde gelen aydın insanlarından olmuştur. Bu çalışmada halk şairi Kazıbek'in hayatı, sanatı ve sürgün yıllarından bahsedilmiş ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Çalışmanın amacı, Kırgız Türklerinden olan bir şairin 37 yıllık kısa hayatında çektiği sıkıntılara rağmen bıraktığı mirası Türkiyeli kardeşlerimiz ile paylaşmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazıbek, Halk Şairi, Sürgün Yıllar.

KIRGIZ MINSTREL KAZIBEK

Abstract

Great changes occurred in the lives of all the Turkic tribes living in Turkistan at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century in terms of political, social and economic conditions. Minstrels who appeared during those years and clearly elucidated the conditions of the society have been prohibited as 'reactionary poets' due to the politics carried out by the Soviets. Among those poets is Kirgiz minstrel Kazıbek. His poetry has been prohibited until the disintegration of the Soviet Union which was a great empire, even mentioning his name was considered a crime. However despite all the prohibitions, his poetry was read by the people and reached until today. Kazıbek was not only a minstrel, but also an intellectual of his period. He has become one of the prominent highbrows thanks to his religious education he had in Tashkent Uzbekistan and Russian education in Petersburg. In this study, Kazıbek's life, art and his years in exile have been mentioned and his poetry has been touched upon. The aim of this study is to share the heritage of a

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi, mayramgul@hotmail.com

Mayramgül DIYKANBAYEVA

Kirgiz Turkish poet with our Turkish fellows including his difficulties in his short life of 37 years.

Key Words: Kazıbek, Kirgiz Minstrel, Exile Years, Soviet Union.

GİRİŞ

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında sadece Kırgızların değil Türkistan'da yaşayan tüm Türk boylarının yaşantısında siyasi, sosyal ve iktisadi yönden büyük değişimler olduğu herkesçe malumdur. Aynı dönemlerde Kırgızlar arasında edebiyatın profesyonel temsilcileri de ortaya çıkmaya başlar. Sovyetlerin yürüttüğü politikalarından dolayı uzun yıllar boyunca bazı edebiyat temsilcilerinin eserlerinin okutulmasına, araştırılmasına ve yayımlanmasına izin verilmez. Sovyet döneminde Kalıgul, Arstanbek, Moldo Kılıç, Moldo Niyaz gibi halk şairleri "gerici şairler" olarak değerlendirilir ve okunmaları yasaklanır (Dıykanbayeva, 2016:70-84). Kazıbek'in ise hiçbir şekilde adı anılmaz, adeta yok sayılır (Akmataliyev, 2012:417).

Halk şairi Kazıbek'in şiirleri Sovyetler Birliği dağılıp Kırgızistan bağımsız bir cumhuriyet olana kadar yasaklanır, hatta şairin adının bile anılması büyük bir suç teşkil eder. Ancak Sovyet hükümetinin, KGB'nin yasaklamasına rağmen yine de halk arasında Kazıbek'in şiirleri sözlü olarak korunur. Kazıbek'in şiirlerini bilenler, yabancı birilerinin olmadığı ortamlarda, halkın isteği üzerine şiirlerini okumuşlardır. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla şairin eserleri açığa çıkar, yetmiş yıl boyunca düşman olarak görülen Kazıbek aklanır. Ne yazık ki Kazıbek'in şiirlerinin yasaklandığı yetmiş yıllık süreçte şairin şiirlerini bilenlerin çoğu hayata gözlerini kapamış, bildiklerini kendileri ile beraber götürmüşlerdir (Kölbayeva, 2005:3).

HAYATI

Kazıbek 1901'de Narın bölgesinin Atbaşı kasabasına bağlı Başkeltebek yaylasında dünyaya gelir. Babası Mambetimin çok zengin olmasa da bölgenin önde gelen insanlarından. Mambetimin, dinî eğitimi olan ve dinî vecibelerini daima yerine getirmiş biri olarak da halk tarafından saygı görür. Böyle bir babanın çocuğu olan Kazıbek de küçük yaşta Arap harflerini öğrenir ve ilk dinî eğitimini babasından alır (Akmataliyev, 2012:402).

Kazıbek, babasının dinî bilgisinin iyi olması ve kendinin de küçük yaşta aldığı dinî eğitimin iyi olmasının etkisiyle Allah, peygamberler ile ilgili de şiirler söyler:

"Calgız özuñ uluksuñ, Tek sen büyüksün,
Camñda cok şerigiñ. Yanında yok ortağın.
Can-canıbar, adamzat, Canlı, hayvan, insanlar,

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZIBEK

Calgız özüñ carattıñ. Tek sen yarattın.
On segiz miñ aalamda, On sekiz bin âlemin,
Ordu menen tarattın.” Her yerine dağıttın .
(Kulcabayev, 2010:7).

Kazıbek'i görenler, onu esmer, gözleri kara, orta boylu, çok konuşmayan, sakin biri olarak hatırlarlar. Kazıbek 11 yaşından 17 yaşına kadar Buhara'da dinî eğitim alır, 18-20 yaşlarında ise Petersburg'da okur (Akmataliyev, 2012:404). Aslında Petersburg'a üç buçuk yıllık bir eğitim için gider ancak iki buçuk yıl sonra eğitimini tamamlamadan döner (Akmataliyev, 2012:404). Önce dinî eğitim, sonra da Rusça eğitim aldığına göre Kazıbek, o dönemin aydın insanlarındanır.

Kazıbek'in babası Mambetimin, halk tarafından saygı gören biri olduğu için oğlunun şarkı söylemesine karşı çıkar, izin vermez. Bunu bir namus meselesi olarak görür (Kazıbek, 2007:6). 1929 yılında Mambetimin zengin olduğu için sürgün edilirken oğlu Kazıbek'e: *“Bugüne kadar halk önünde türkülerini söylemene izin vermedim. Türkü söylemeyi deroış mesleği derdim. Hünerine değer vermemiş, yanlış yapmışım. Artık halkın için söylemenin zamanı geldi.”* diyerek izin verir (Tilebayev, 2006:320).

Kazıbek erkek kardeşi olmadığını şiirlerinde *“dayanacak abi yok, arkamda kalacak kardeş yok”* mısralarıyla dile getirir (Kazıbek, 2007:302). Biricik kız kardeşi Kaldık için ise *“Nasihat Söz”* şiirini yazar (Kazıbek, 2007:107).

Kazıbek evlenir ve bir oğlu, bir de kızı olur. Oğlu küçük yaşta hayata gözlerini kapar, kızı Taacıgül ise Çin'e kaçtıklarında altı yaşındayken Kaşkar'da ölür (Akmataliyev, 2012: 404).

Kazıbek iki kere hapse atılmış bir halk şairidir. İlkinde 1929 yılında babası ile beraber Rusya'nın Orenburg şehrine sürgün edilir.

“Men caraluu ördökmün, Ben yaralı ördeğim,
Tobunan tolkun aydagan. Sürüsünden ayrılan.
Zakondun közü tüz bolso, Kanun dediğin hak ise,
Zakımdap uçam kayradan.” Yüksekte uçarım yeniden,
(Tilebayev, 2006:323).

diyerek serbest kalacağı günü bekler. Eninde sonunda bu dileği kabul olur ve *“Baba için çocuğu sorumlu değildir”* ilkesi gereği Kazıbek 1930 yılında serbest bırakılır. Bu politika ile ilgili Sadık Tilebayev şöyle der: *“Bu durum 1930'lu yılların hayat gerçeklerini gözler önüne açıkça sermektedir. Çocuğu babadan ayırmak, çocuğu babaya karşı koymak için ortaya atılan ‘Babadan oğlu sorumlu değildir’ sloganı gençleri sadece ‘parti çocuğuyum’ diyerek eğittikleri gizli çağrıydı.”* (Tilebayev, 2006:324).

Kazıbek'in yaşadığı dönem Kırgızistan'da Sovyet sisteminin kurulmaya başladığı döneme denk gelir. Sovyet hükümetinin o dönemlerde yürüttüğü politikaya göre, halkın elindeki mal varlıklarına özellikle zenginlerin malına ve mülküne göz göre göre el konulur ve devletin malı olarak kabul edilir. Bundan dolayı Kazıbek ve ailesi de bu politik tutumdan etkilenir. Aslında Kırgızlar, o dönemler sadece Kazıbek'ten değil çok sayıda öncü milliyetçi insandan ayrılır. Sovyet hükümetinin yürüttüğü bu politikadan dolayı elinde malı mülkü olan aileler 1931'de Çin'e kaçmaya mecbur kalırlar. Bunların arasında Kazıbek de vardır. Ancak Çin'de de rahat edemezler. Ruslar kaçanların peşlerinden Çin'e de gelirler. Örneğin, Ak Su'ya İvanov, Kaşkar'a Seyfulin'in komutanlığında çok sayıda yaya asker gelir. Burada da huzur vermeyeceklerini, başka çare kalmadığını anlayan Kazıbek, Kırgızistan'a dönme kararı alır. Dönüş yolunda yakalanan Kazıbek, 1934 yılında ikinci kez tutuklanır ve Rusya'ya hapishaneye gönderilir (Akmataliyev, 2012:409).

Kazıbek, Çin'e geldiğinde Manasçı Cusup Mamay'ın ağabeyi Balbay'ın daveti üzerine onların evinde bir buçuk yıl kalır. O dönemler Cusup Mamay 11-12 yaşlarındadır. Dolayısıyla bir buçuk yıl boyunca şair ile aynı evi paylaşan Cusup Mamay, Kazıbek'in şiirlerinin çoğunu ezberler. Cusup Mamay, Kazıbek'in "*Çin'e kaçarken Ruslar uçakla vurdular, başta Baytügöl olmak üzere çok sayıda insan öldü. Kalan 16-17 kişi geldik.*" dediğini hala hatırladığını anlatır (Belekov, 2015:3).

1930'lu yıllarda Sovyet hükümetine karşı mücadele edenlerden biri de A. Caambayev olmuştur. Kazıbek de Caambayev'in grubunda aktif rol alır. Bu aralar "*Kazıbek'in anti Sovyet şiirleri halk arasına yayılmaya başladı. Buna izin vermeyin. Şiirleri yayanlar kimler, tespit edilsin ve önlem alınsın.*" diye emir verilir (Akmataliyev, 2012: 408).

Şair Kazıbek'in ölümü ile ilgili çeşitli bilgiler mevcuttur. Bazı araştırmacılar onun sürgünden dönerken yolda öldüğünü öne sürerken, bazıları ise sürgündeyken zehirlenerek öldürüldüğünü söylerler. Kırgızistan'da Kazıbek'e ait herhangi bir mezar bulunmamaktadır. Araştırmaların çoğunda Rusya'da hapishanedeyken öldüğü bilgisi yer almaktadır. Aman Toktogulov ile Salican Cigitov'un verdiği bilgilere bakılırsa 1934 yılında ikinci kez yakalanan Kazıbek'in mahkemesi 1935'te gerçekleşir ve ölüm cezasına çarptırılır. Aynı yılın Eylül ayında ölüm cezası 10 yıllık hapis cezasına dönüştürülür ve hapishanedeyken vefat eder (Akmataliyev, 2012:409).

Şairin ölümü ile ilgili son görüş de Kazıbek ile aynı hapishanede kalan Tölömüş Makeyev'in anlattıklarına göre 1936 yılında hapishanedeyken vefat ettiğidir (Akmataliyev, 2012:409,410).

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZIBEK

Kazıbek sürgündeyken yazdığı şiirlerinin çoğu, geçmiş hayatına ve vatanına olan özlemini anlatan hüznünlü şiirlerdir. Özellikle Rusya'nın Orenburg şehrinde tutukluyken yazdığı şiirlerinde Tanrı Dağları'na, doğduğu yer Atbaşı'ya, Kırgızistan yaylalarına, temiz sularına olan özlemini, aynı zamanda insanoğlu için hür yaşamın önemini anlatır. Şairin şiirlerine genel olarak baktığımızda hapishanedeyken yazdığı şiirlerinin hem anlam hem de hacim bakımından öbür şiirlerine göre daha zengin olduğu söylenebilir. Şiirleri konu bakımında çok çeşitli olsa da adaletsizlik ve yönetime olan memnuniyetsizlik esas ağırlıklı olarak işlediği temlerdir. Bu temler özellikle mektup tarzındaki şiirlerinde görülür:

*"Kamerinde ontolop,
Ooorup catkan andan köp.
Coldoşundan ayrılıp
Bölünüp catkan andan köp,
Kişi körböy dokturda.
Ölüp catkan andan köp."*

Koğuşunda halsizce,
Hasta yatanlar da çok.
Arkadaştan ayrılıp,
Ayrı yatanlar da çok,
Bakmayıp hastanede,
Ölmüş kalmışlar da çok,

(Kazıbek, 2007:119).

diye hapishaneyi tarif ederken şöyle devam eder:

*"Mandaydağı kalın şor,
Tarar düynö bar beken.
Carkırıp oynop elime,
Barar düynö bar beken.
Baldarımdın aldına,
Alar düynö bar beken.
Kapas bolgon bul caydan,
Çıgaar düynö bar beken.
Baldarımdın betinen,
Süyöör düynö bar beken.
Barıp oynop Atbaşı,
Cüröör düynö bar beken?"*

Alnıma yazılmış acılar,
Dağılır gün gelir mi.
Neşe ile halkıma,
Gidecek gün gelir mi.
Çocuklarımdan önce,
Ölecek gün gelir mi.
Kafes olan bu yerden,
Çıkacak gün gelir mi.
Çocuklarımdın yüzünden,
Öpecek gün gelir mi.
Doğduğum yer Atbaşı,
Göreceğ gün gelir mi?

(Ömüraliyev, 2005:6).

Kazıbek hapishanedeyken Stalin'e mektup yazar ve serbest bırakılmasını ister. İşin ilginç yanı, sosyalizmi eleştirdiği ve şiirlerinde "Geçici Sovyetler", "Kahrolsun Bolşevik" ifadelerini kullandığı için hapse atılan şair, Stalin'e yazdığı 44 sayfadan oluşan mektubunda dönemi ve Stalin'i övmek zorunda kalır:

*"Lenin aytkan kereezdi,
Lenin'in bıraktığı vasiyeti,*

Mayramgül DIYKANBAYEVA

*Partiya colun saktadıñ.
Arap peyil turguzbay,
Arañdı neçen aktadıñ.
Tuyuktan eldi çıgarıp,
Tuura coldu baştadıñ.
Tuura atkardı Stalin,
Marks, Lenin cazganın.
Aalamga tiyip carıgın,
Artıkça iştep cattadıñ.
Men sovetke karşı emesmin,
Kayırduu boloor artı dep,
Kaygırıp kamdı cebesmin.
Sosyalistik carışta,
Kızmatın kıldım kenestin.”*
(Kazıbek, 2007:247).

Parti yolunu devam ettirdin.
Kötü niyetliyi bırakmayıp
Ortalığı temizledin.
Halkı karanlıktan kurtarıp
Doğru yolu gösterdin.
Doğru yaptı Stalin,
Marks, Lenin yazdıklarını.
Dünyaya değdi ışığın,
Çok çalıştın durmadın.
Ben Sovyet'e karşı değilim,
Nasıl olur sonu diye
Kaygılanıp tedirgin olmam.
Sosyalist yolunda,
İşini yaparım Sovyetin.

Bu şiirde, şairin hapishanenin zor şartlarından kurtulmanın yollarını aradığı açıkça bellidir. Tilebayev: “Eğer o dönemdeki şairlerin yazdıklarına bakılırsa Kazıbek'in şiiri abartılmadan yazılmıştır.” der ve o dönem şairlerinden örnekler verir. A. Tokombayev'in:

*“Sen, Stalin baktılardı taratkan, Sen, Stalin baht getirdin,
Sen, Stalin cenişterdi caratkan. Sen, Stalin zaferleri yarattın.
Leninge bergen anttı orundatırp, Lenin'e verdiğin sözü tutup
Sen, Stalin aldımızda baratkan.”* Sen, Stalin bize yol gösteren.
(Tilebayev, 2006:338).

T. Ümötaliyev'in:

*“Stalin bizdin atabız, Stalin bizim babamız,
Portretin kötörüp Resmini ele alıp,
Köçölördö basabız.” Sokaklarda yürürüz.*
(Tilebayev, 2006:339).

K. Malikov'un:

*“Tañ kılayıp kün çıksa, Sabah şafak sökerse,
Nuru sensin Stalin. Işığı sensin Stalin.
Tañsıp bulbul sayrasa, Bülbül güzel öterse,
Ünü sensiñ Stalin.” Sesi sensin Stalin.*

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZİBEK

(Tilebayev, 2006:339).

Örnekteki mısralara bakılacak olursa bu tür şiirlerin o dönemler gazetelerde, dergilerde sürekli yayımlandığı açıkça görülür. Ayrıca Tilebayev'in de dediği gibi bu şiirlerinin yanında Kazıbek'in şiiri çok hafif kalır.

Kazıbek Allah'ın emirlerini zamanında yerine getirmediği için cezalandırıldığını düşünür:

"Tobo dep kuran okubay, Tövbe diye Kuran okumayıp
Tootpoy keede kudaanı. Hatırlamadım Allah'ı.
Tolgonup oylop otursam, Şimdi düşünüyorum,
Oşondon tarttım ubaydı." Ondan çektim cezayı,
(Kazıbek, 2007:118)
diyerek kendini suçlar.

KAZİBEK KAZALÇI

Halk arasında Kazıbek için "*Kazıbek kazalçı*", şiirleri için de "*Kazıbek'in kazaldarı*" denir. "*Kazal*", Arapça "*gazel*" kelimesidir. "*Gazel*", Osmanlı Türkçesi Sözlüğünde: "*Aşk, sevgi, muhabbet ve işret üzerine beş beyit ile on beyit arasında beyit sayısı değişebilen ve divan şiirinde en çok kullanılan nazım tarzıdır.*" (Parlatır, 2014:497) şeklinde açıklar.

Şair Çin'e kaçtığında orada yaşayan Kırgızlar ile Uygurlar Kazıbek için "*Kazıbek kazalçı*", şiirleri için de "*kazal*" derler. Bu ifade halk arasında yaygınlaşır ve böylece Kırgızistan'da da bu şekilde ifade edilmeye başlar. Ayrıca Ekim Devrimi'ne kadar şiirlerini yazıya geçiren Togolok Moldo, Moldo Kılıç gibi bazı şairler şiirlerini "*kazal*" olarak adlandırmışlardır. Muhakkak bunun etkisi de olmuştur. Aslında Kazıbek için halk şairi denmesi daha doğru olacaktır. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi *gazel* aşk, sevgi, muhabbet konuludur. Oysa Kazıbek *gazel* tarzındaki şiirlerden farklı olarak pek çok konuyu ele almıştır.

SANATI

Kazıbek okuma yazma bilen, şiirlerini kendi yazabilen şairler arasında yer alır. Şiirlerinin çoğu mektup şeklindedir.

"*Hükümet Hakkında*" adlı şiirinde hükümetin yürüttüğü politikanın halkın yaşam tarzına ters geldiğini anlatır:

"Kudaydı çok dep süylödü, Allah yok diye konuştu,
Canı öspürüm çaştardı, Yeni yetişen gençleri,
Caman colgo ündödü. Kötü yola çağırды,
Şaytan bolup Bolşevik, Şeytan oldu Bolşevik,

Mayramgül DIYKANBAYEVA

Şariyattı tanganı.”

(Kazıbek, 2007:189).

Sosyalizmi eleştiren şiirlerinden birinde:

“Cazıp berip plandı,
Cazgı, küzgü cüngö dep.
Carım akdak cün için,
Çatar cerin türmö dep.
Canı kiyiz casalıp,
Cabilbasın üygö dep.
Carlık kıldı eline,
Canı baypak kiybe dep.
Kıskası cündön kemise,
Kırtırıp aldın tondorun”

(Kazıbek, 2007:193).

Şairin de dile getirdiği gibi “Yün vergisini tamamlayamazsanız evdeki yorganlarınızın yününi çıkarıp verin.” denilen çileli günlerin 1960-70’li yıllara kadar devam ettiği tarihte de bilinmektedir.

Kazıbek, şiirlerinde Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla beraber atalardan miras kalan hayatın sona erdiğini, onun yerine çileli bir dönemin geldiğini söyler:

“Baytal beeni bal kıımız,
Baylatıp içtik bir kezde.
Kartoşkanın kök şorpo,
Kaynatıp içtik bir kezde.”

(Kazıbek, 2007:90).

Genç kırsığın bal kıımızını
Sağıp içtik bir zamanlar.
Patatesin çorbasını,
Kaynatıp içtik bir zamanlar.

Kazıbek, şiirlerinde Kırgızların hayatını tasvir ederken “aksakallı yaşlılar”, “ak eleçek² hanımlar”, “elbise giyen kızlar”, “yayla dolu hayvanlar”, “sağılacak kırsaklar”, “tulum dolu kıımız” gibi sözleri kullanır. Dolayısıyla şairin atalarının hayatını, geleneğini anlatan bu şiirleri, komünist dönemde eski hayatı özlemek, gençlere kötü örnek olmak olarak görülmüş ve yasaklanmıştır. Bununla ilgili şair ve gazeteci Ömürbek Dölöyev’in bir anısını aktaralım: “Halk, Manası anlatsana der gibi Kazıbek’ten söylesene derlerdi. Söyleyecek olan ise etrafına bakınarak, kimse yok mu der gibi korkarak söylerdi. Bir kere beni parti bölge komitesine acil çağırdılar. Gelip bölge yöneticilerinin toplandığı odaya girdim.

¹ 409,51 gramdan ibaret olan eski ağırlık ölçüsü.

² Hanım baş giysisi.

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZIBEK

Selamlaştım ve oturdum. Hal hatır sorduktan sonra sanat yönüme geçtiler. Aklımda hiç kötülük yok. Kazıbek'i sorduklarında çocukluğumdan beri onun şiirlerine ilgi duyduğumu, onun, dönemin en iyi şairlerinden olduğunu, hatta annemin de Kazıbek'in köyünden ve onunla aynı boydan olduğunu söyleyiverdim. Bunları duyan yöneticilerden biri 'Sen Kazıbek'in şiirlerine çok fazla değer veriyormuşsun. Şimdi de sevdiğin şiirlerinden birkaç tanesini okur musun' dedi. Hiç duraksamadan bildiğim şiirlerinden 3-4 mısra ezbere söyleyiverdim. Bir anda sanki kurşun sesi gibi şiddetli bir pat sesi geldi. Ben şiiri söylerken bölge yöneticilerinden biri sinirine hakim olamayıp masaya bir vurmuş ve yerinden kalkmıştı. Korkudan yerimden zıpladım. 'Sen ne biçim insansın, Kazıbek'in kim olduğunu biliyor musun? O Sovyet hükümetine karşı çıkmıştı. Biz kalenin bu tarafındayken Kazıbek öbür tarafında, düşmanın yanındaydı. Sen böyle bir insanın şiirleri ile gençleri zehirliyorsun, halk düşmanı Kazıbek'i övüyorsun. Gazetede seni gören gençler ne olacaklar. Parti üyesi misin?' dedi. Evet, dedim. 'Ver parti biletini' diye bağırdı. Ödüm patladı. Sessizce boynumu büktüm. 'Kazıbek'i gençlere propaganda ettiğini biliyor muydun?' dedi yine. Hayır, bilmiyordum, dedim. Kısacası bu durumdan yalvar yakar zor kurtulmuştum. Hemen Kazıbek'i karalama kampanyası düzenlendi ve burada bana görev verildi. Ben ise çaresizdim. Komünist parti kimin şarkısını söyle derse onu söylemeliydik." (Dölöyev, 2007:406). Örneklerden de anlaşılacağı üzere Kazıbek yaşadığı dönemde tarihî şartların kurbanı olmuş, hayatı zorluklarla geçen büyük bir şairdir. Ayrıca okuma yazma bilen şairler arasında yer alır ve şiirlerini Arap harfleriyle yazar.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Sovyet hükümeti kurulmaya başladığı dönemlerde zenginlerin mal varlıkları devletin eline geçer ve insanlar çocuğu, babası, akrabaları hatta komşusundan dolayı bile suçlanır. Mambetimin suçlanarak hapis haneye gönderilirken Kazıbek de babasından dolayı bu politikanın tuzağına düşer ve ikisi de Rusya'nın Orenburg şehrine sürgün edilir. Sürgüne giderken Kazıbek:

"Miñ toguz cüz	Bin dokuz yüz
Cıyırma toguz cılında,	Yirmi dokuz yılında.
Manaptar dep aydalıp,	Boy lideri diye sürülüp
Maalım bolduk kılımga.	Malum olduk dünyaya.
Buyruk menen tuş bolduk,	Emir üzerine biz düştük,
Bul öñdöngön kıyınğa."	Bunun gibi zorluğa, der.

(Kazıbek, 2007:44)

Orenburg'a geldikten sonra:

"Bargan cerim Orunbor,	Geldiğim yer Orenburg,
Mañdayımda kalıñ şor.	Kaderimde acı gün.
Sandalttırdıñ mıñçalık,	Zorladın beni bu kadar,

Sayasattın temir tor.”
(Kazıbek, 2007:63).

Siyasetin demir kapısı,

diyerek dönemin siyasetinin kurbanı olduğunu dile getirir.

Çin’de yaşayan Kırgızlar, Kazıbek’in şiirlerinin kitap olarak çıkmasını isterler ancak orada hala Sosyalist bir yönetim olduğundan kitabın basılmasına izin verilmez. Çünkü anlaşıldığı üzere Kazıbek şiirlerinde sosyalizme karşı olduğunu belirtir (Belekov, 2015:9).

SONUÇ

Bu çalışmada Sovyet dönemi boyunca adı hiç anılmayan yokmuş gibi davranılan halk şairi Kazıbek’in hayatından ve sanatından söz edilmiştir. Kazıbek, yaşadığı dönemle, dönemin yöneticileri ile anlaşamayan bir halk şairidir. Dolayısıyla Sovyet döneminde ideolojik baskılardan dolayı yasaklanmış, hayatı zorluklarla geçmiştir.

Anlaşıldığı üzere Kazıbek iki kere sürgün edilir. İlk serbest kaldıktan sonra Çine’e kaçar ve orada belki de zaman değişir umuduyla yaşar. Çin’de de tanınan halk şairi Kazıbek’in şiirlerini Manasçı Cusup Mamay ile Üsöyün Acı bir araya getirir.

Şairin hapisanede yazdıkları şiirleri genel olarak mektup şeklindedir. Mektupların çoğunda hapisanenin zorlu hayatını ve doğduğu topraklara, halkına olan özlemini dile getirir. Ayrıca şairin şiirlerinde halkın hayatına dair kelimeler, nasihat sözler ve atasözleri bolca karşımıza çıkar. Bu durum Kırgızların geçmiş hayatından, mantalitesinden haber verir. “Ölüm” ve “ömür” ile ilgili şiirlerinde ise dinî kelimeler ağırlıklıdır.

Şairin çocukluğu ile gençliği iki farklı döneme denk gelir. Bundan dolayı şiirlerinde Ekim devriminden sonraki Kırgız hayatını, önemli olayları kalbiyle hissederek ifade eder. Kendisinin de:

Ot calınday ömürüm, Alev gibi ömürüm,
Otko küyüp suuga aktı Ateşte yanıp suda aktı,
(Tilebayev, 2006: 335).

dediği gibi henüz 37 yaşındayken hayata gözlerini kapar.

Kazıbek, 37 yıllık hayatında daima ileriye görebilen bir şair olmuştur. Onun şiirlerinde dile getirdiği gerçekler, Sovyetler Birliği gibi büyük bir imparatorluğun sona ermesiyle açığa çıkar. Kazıbek,1930’lu yıllarda gençlerin kafasının bulandırıldığını,

KIRGIZ HALK ŞAİRİ KAZIBEK

halkın elindekilerin zorla alınarak sahibi belli olmayan “kolektivleştirme” denilen bir düzenin halka zorla dayatıldığını açıkça haykırmıştır.

Son olarak söyleyecek olursak Kazıbek’in şiirleri ancak Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla ortaya çıkmış, araştırmaya ve yayımlanmaya başlanmıştır. 21-22 Eylül 2003 tarihinde Kazıbek’in doğumunun 100. yıl dönümünde Narın Devlet Üniversitesi tarafından “*Kazıbek Kazalçı cana Anın Adabiy Murastarı*” (Kazıbek Gazelci ve Onun Edebi Mirasları) konulu bilimsel konferans düzenlenmiştir. Bu konferansa katılan çok sayıda bilim adamı Kazıbek’in hayatı ve sanatı ile ilgili kayda değer bilgiler vermişlerdir (Abdrahmanov, 2003: 88-91; Akmataliyev, 2003:74-78; Asakeyeva, 2003: 94-98; Turdugulov, 2003:79-83).

KAYNAKÇA

- Abdrahmanov, S. A. (2003), “*Kazıbeğin Kaygılıu Tagdırı*”, “Acıbek Baatır cana Anın Dooru”, “*Kazıbek Kazalçı cana Anın Adabiy Murastarı*” Attuu Respublikalık İlimiy Konferensiya, Narın Mamlekettik Universiteti, Narın.
- Akmataliyev, A. (2003), “*Kazıbek Cönündö Söz*”, “Acıbek Baatır cana Anın Dooru”, “*Kazıbek Kazalçı cana Anın Adabiy Murastarı*” Attuu Respublikalık İlimiy Konferensiya, Narın Mamlekettik Universiteti, Narın.
- Akmataliyev, A. (2012), “*Kazıbek Mambetimin Uulu*”, Kırgız Adabiyatının Tarihi, c. IV, Bişkek, Poligrafbumresursı Basması.
- Asakeyev, D. (2003), “*Kazıbek cana Al Caşagan Door*”, “Acıbek Baatır cana Anın Dooru”, “*Kazıbek Kazalçı cana Anın Adabiy Murastarı*” Attuu Respublikalık İlimiy Konferensiya, Narın Mamlekettik Universiteti, Narın.
- Belekov, B. (2015), “Cusup Mamay Kazıbek Kazalçı Cönündö”, http://muras.barakelde.org/unews/un_post:7029.
- Dıykanbayeva, M. (2016), “*Zamane Şiirlerinin İlk Temsilcileri*”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Nisan.
- Dölöyev, Ö. (2007), “*Kan Candan Çıkkın Kazaldar*”, Kazıbek, Bişkek, Akıl Yayınları.
- Kazıbek, M. (2007), Kazıbek, Tüzgön: S. Musayev, Bişkek, Akıl Yayınları.
- Kölbayeva, M. K. (2005) Kazıbek Akındın Murastarının İdeyalık-Tematiklık Özgöçölüğü, Bişkek, (yayımlanmamış doktora tezi).
- Kulcabayev, N. (2010), “*Kazıbek Çon Moldo Bolgon*”, Kırgız Tuusu Gazetesi, 7-Dekabr.
- Ömüraliyev, B. (2005), Turmuş Birde Süyüntsö Birde Sızdatat (*Kazıbek Kazalçının Çıgarmaların Sabakta Kantip Okutuu Kerek?*), Kutbilim Gazetesi, 21-Noyabr.
- Parlatır, İ. (2014), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 7. Baskı, Ankara, Yargı Yayınları.

Mayramgöl DIYKANBAYEVA

Tilebayev, A. (2006), Unutulgan Adabiyat, c. 1, Bişkek, Biyiktik Yayınları.

Turdugulov, A.T. (2003) *“Kazıbek Kazalçı cana Anın Murastarının Adabiyattığı Ordu”*,
“Acıbek Baatır cana Anın Dooru”, *“Kazıbek Kazalçı cana Anın Adabiy Murastarı”* Attuu Respublikalık İlimiy Konferensiya, Narın Mamlekettik Universiteti, Narın.